

A landscape photograph showing a vibrant green field in the foreground, a low stone wall in the middle ground, and a vast blue ocean extending to the horizon under a clear sky. A white circular graphic is overlaid on the bottom right of the image, containing the text 'Reinante A Espiñeira' in blue.

**Reinante
A Espiñeira**

Vista camiño preto de Barreiros

Trazado Santiago de Reinante ata a Espiñeira (Barreiros)

(10 quilómetros)

Comezamos este tramo no mesmo lugar no que deixáramos o anterior, estamos na estrada LU-P-0604 nunha intersección na que á nosa esquerda queda o hotel *Casa Amadora*, á dereita vemos que a estrada descende cara ás praias, detrás de nós unha pista de terra e á nosa fronte o *Camiño Real*, polo que collemos. Trátase dun estreito camiño asfaltado entre o que van aparecendo casas, dámonos conta de que por onde vamos foi noutrora unha ruta viaria pois as casas teñen as súas portas mirando para este camiño e non para a estrada N-634 realizada moito despois.

- ▲ Mapa trazado Reinante-Barreiros
- ◀ Praia de Barreiros

Cando levemos un quilómetro aparecerá á nosa dereita un edificio que nos vai chamar poderosamente a atención, trátase da antiga capela das testemuñas de Xehová.

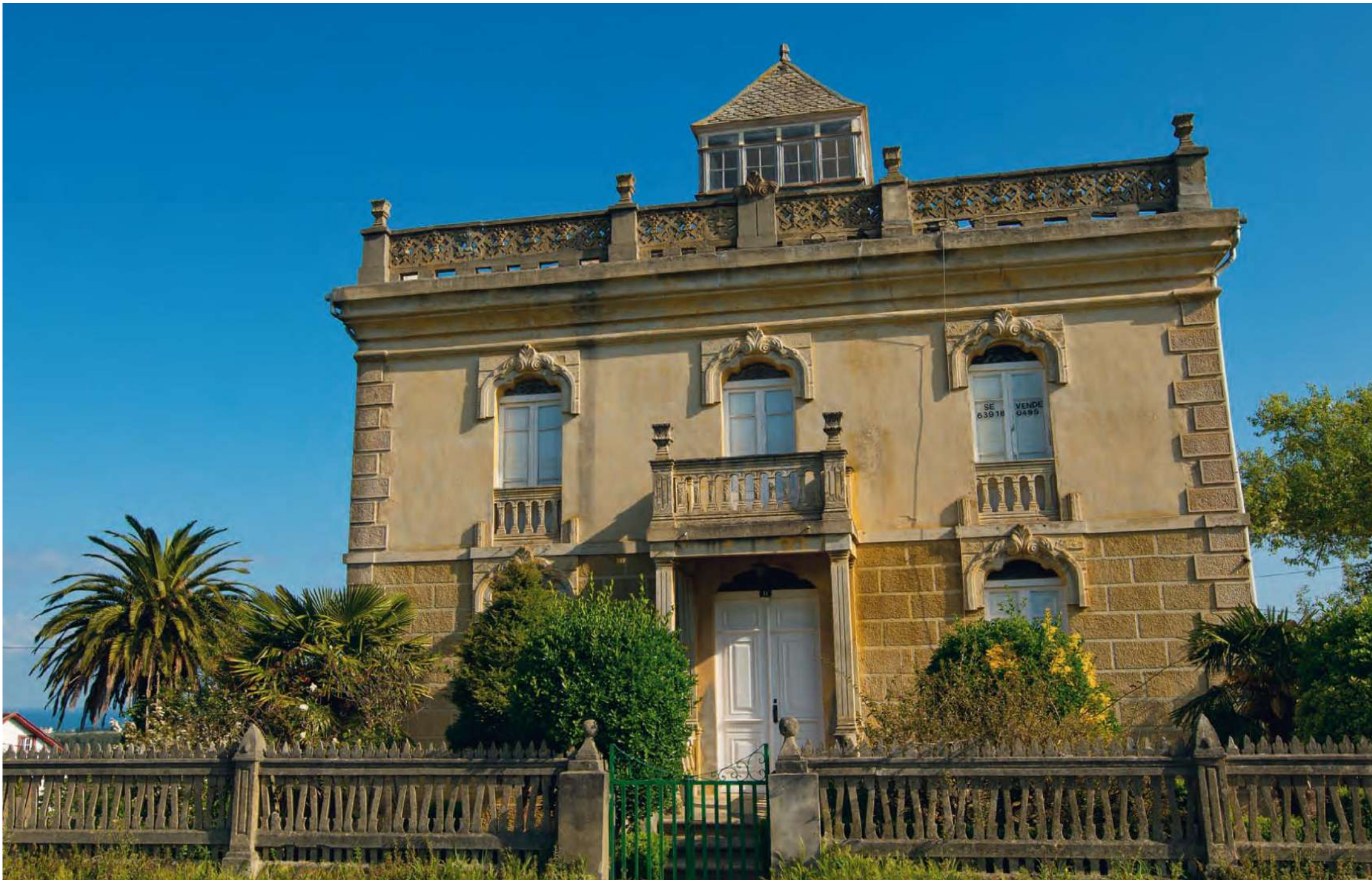
No século xx na parroquia de Reinante había unha comunidade bastante grande de testemuñas, que chegou incluso a ter dúas capelas, a que se mantén en pé e outra que xa non existe sita nun lugar que conserva un singular nome “*O Culto*”. De fronte e ao fondo do camiño observamos unha casa pintada de rosa (*Vila Xulia*), mandada construír polo matrimonio formado por don Afonso Rendúlez e dona Xulia Rocha, residentes en Cuba, no ano 1926.

O *Camiño Real* que estamos a seguir lévanos por detrás desta casa ata outro cruce no que comprobamos que á esquerda subiríamos ata a estrada nacional, polo que eliximos a dirección dereita. Douscentos metros despois atopamos outra bifurcación e volvemos a coller á dereita. Atopámonos agora no barrio de *Triana* (1,9 km dende o comezo do *Camiño Real*), resulta curioso o nome deste lugar, pero non esquezamos que non é o único que posúe certos tinxes andaluces, xa que en Ribadeo existe outro barrio co nome de *Xibraltar*.

◀ “*Villa Julia*”, casa indiana. Reinante

▶ Casa indiana. Reinante

Despois de percorrer 400 metros aparecenos á nosa esquerda unha casa brasonada, exemplo da arquitectura fidalga do século XVII, tal e como nos lembra o escudo armeiro que campaa na súa fachada principal. Debemos de coller á esquerda e segui-lo camiño uns 400 metros ata atoparnos coa estrada nacional, entón tomaremos cara á dereita, é un pequeno tramo de 300 metros, non existe problema algún pois imos camiñando pola beirarrúa ata que vexamos un indicador, á man dereita, que pon “*Campo de fútbol das Balgas*”, collemos por esa vía (3 km dende o inicio). Debemos prestar atención pois a 100 metros volveremos a ver outro indicador que nos sinala o campo de fútbol á dereita, non debemos collelo, seguiremos recto e a 500 metros atopámonos cunha bifurcación na que colleremos á esquerda, pasaremos pegados ao C.I.R. (Centro de Instrución e Recreo) “*O Canteiro*”. Seguiremos recto durante un quilómetro e medio, pasaremos por catro cruces. Despois deste percorrido atoparémonos á nosa esquerda o tanatorio, 400 metros despois o supermercado Eroski e o pavillón deportivo. A nosa andaina lévanos a un quinto cruce (5.1 km dende o inicio) no que colleremos pola estrada da dereita. A 100 metros desta bifurcación, no lugar de *Aspera*, debemos tomar á esquerda, pódenos servir de indicación un sinal no que se le: *Igrexa, Cemiterio e Vilar*.

- ▲ Mapa trazoado Barreiros-Espiñeira
- ◀ Casa indiana. Reinante

- ▲ Igrexa de San Cosme de Barreiros
- ▶ Ponte do Barral
- ▶ (Páx. seguinte) Igrexa de Celeiro de Mariñaos e o Camiño Real

A esta última poboación chegaremos despois de percorrer 700 metros (6.3 km dende o inicio). Tras cruza-lo lugar de Villar atopámonos con dous sinais de madeira. O da esquerda leva escrito “Lagoa de Pallares 2000 m”, esa é a dirección que debemos tomar. Estamos a ir por unha estrada asfaltada e non colleremos ningún desvío ata que cheguemos a un almacén de construción (7.2 km dende o inicio). Pasado ese almacén vemos a estrada nacional, xusto antes colleremos por unha pista á nosa dereita que transcorre paralela á N-634 e que remata despois de 2.5 quilómetros. Debemos neste intre cruza-la estrada nacional e ir pola beiravía da esquerda ata que, despois de ter pasado polo polígono industrial, collamos cara á esquerda, en dirección a Espiñeira á que chegaremos despois de percorrer 10 quilómetros dende a *Casa Amadora*, lugar no que comezamos este tramo.

Praia do Altar. Foz de fundo

Casas indianas

Que ver en Barreiros

Arquitectura indiana

Este tipo de arquitectura tan característico na cornixa cantábrica ten que ver co desexo dos emigrantes de amosar os seus logros ante os membros da comunidade que os viu nacer. As casas que xorden, pagadas cos cartos que as florecentes industrias americanas producen, deben amosar o novo status social alcanzado polos seus posuidores. Pódese dicir que son as sucesoras do pazos galegos.

Exemplos de arquitectura indiana vense en Ribadeo, Vilaronte, Foz, Celeiro de Viveiro e en Magazos. Pero é sobre todo no concello de Barreiros onde existe unha maior concentración destas casas.

En Celeiro de Mariñaos destacaríamos a *Casa Rubio*, de principios do século XX. En San Cosme de Barreiros a *Casa de Carballo*,

de finais século XIX ou a *Casa Grande*, edificada entre 1904-7. Serán as parroquias de San Miguel e Santiago de Reinante nas que vexamos un maior número destas edificacións. De finais do XIX é a *Casa Alvariño*, construída nun estilo eclético francés, mentres que de principios do XX son a *Casa do Comandante*, *Casa Souto*, *Casa Blanco*, *Casa Balseiro*, *Casa Xoco* e *Vila Xulia*. Esta última é do ano 1926, realizada en estilo eclético francés II Imperio, dous andares, faiado e unha soa fachada na que destaca unha cúpula nervada de estilo francés. A obra foi realizada mentres os seus donos vivían en Cuba, cando viñeron visitala foi tal o desagrado que lle produciu aos donos, don Afonso Renduélez e dona Xulia Rocha, que mandaron construír outra nunha parcela próxima.

(http://indianos.benquerencia.info/indianos/indianos_barreiros.htm)

San Estevo do Ermo

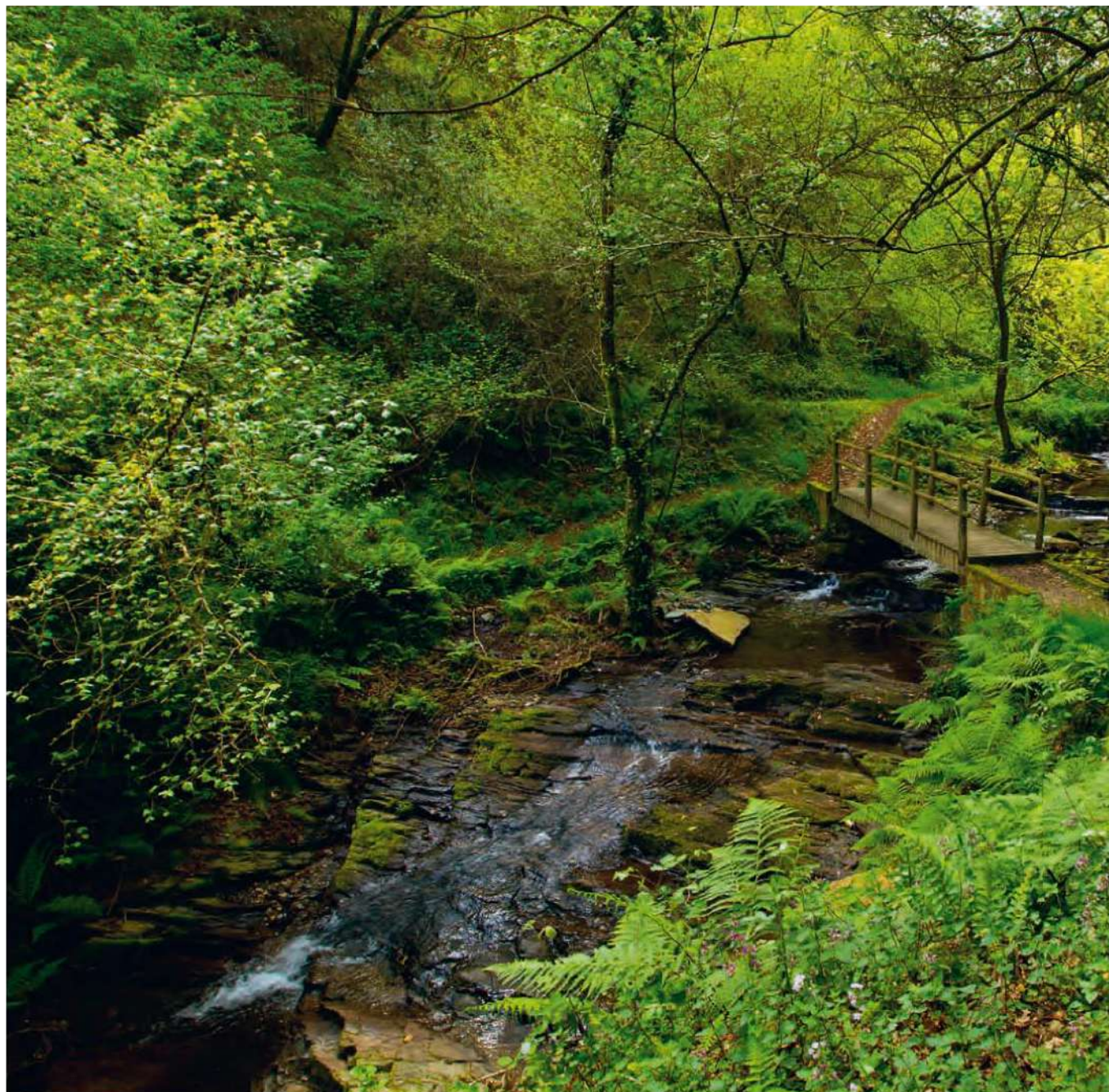
San Estevo do Ermo

Está situada a menos de 4 da capitalidade do concello, en dirección Insua, os tramos iniciais son por estrada asfaltada e ao final por un camiño de terra. O entorno da ermida é un lugar propicio para descansar e disfrutar paseando ou contempla-la *fonte ferruxinosa* á que se lle atribúen propiedades curativas. Dende antigo esta propiedade da fonte deu lugar a unha concorrida romaría, na que se recollían grandes sumas de cartos entregadas polos fieis; a fins do século XVI superaba con creces os 1200 maravedís a recadación anual.

Un pouco máis arriba da fonte está a *Fervenza*, e ao lado dela, nunhas laxas que vemos no chan, están as coñecidas “ferraduras do cabalo de Santiago”. O apóstolo estaba a ser perseguido polos seus inimigos e nese punto o cabalo deu un salto dunha ladeira á outra salvando ao seu xinete.

Se continuamos un pouco máis atoparémolos coa *Fonte de Santa Rosa*, tamén con propiedades curativas, esta vez para as doenzas da pel. Debemos lavar un pano nesa auga e con el mollar a pel afectada, despois ataremos o pano e deixaremos alí a secar, cando isto aconteza tamén desaparecerá a nosa doenza.

A romaría de San Estevo do Ermo celébrase o primeiro sábado do mes de xullo congregando a un grande número de persoas.

A Espiñeira
Foz

Trazado Espiñeira ata Foz

(7,650 quilómetros)

Chegamos así ata o lugar da Espiñeira, non se confunda o viaxeiro pois existen dous lugares co mesmo nome. Antes de cruzar a ponte estamos no lugar da Espiñeira do concello de Barreiros e despois da ponte, a uns 700 m, atopámonos coa Espiñeira do concello de Foz.

Na primeira das Espiñeiras podemos ben cruzar-lo río Masma pola ponte ou ben coller pola estrada que vemos á nosa esquerda (LU-150) ata o *Pozo Mouro* onde seguiremos pola estrada N-634 (E-70) ata Celeiro de Mariñaos, pasaremos polo *Camiño Real*, xusto por diante da igrexa e descenderemos ata á *Ponte da Rexa*, ou á *de Barral*, un letreiro indicano-lo camiño. Calquera das pontes servirán para cruzar-lo río, tal e como fixeron antigamente os viaxeiros e peregrinos. Lembremos que a *Ponte da Rexa* é a mesma *Ponte de Murinaos* que aparece nun documento do ano 1167. Unha vez cruzado o río collemos a estrada secundaria dirección *Vilaronte-Espiñeira*.

Non recomendamos este traxecto, de algo máis de 7 quilómetros, pois acabará o peregrino chegando a Vilaronte, que está a 1.5 quilómetros da ponte da Espiñeira polo traxecto que nós recomendamos.

- ▲ Mapa trazado Vilaronte-Foz
- ◀ Río Masma e a casa de turismo rural “A Goleta”

- ▲ Capela da Virxe do Pilar sita no Campo da Feira da Espiñeira
- ▶ Vista do Campo da Feira

Toda esta volta había que dala antigamente, cando para cruza-lo río Masma tan só había un servizo de barcas, no que o comportamento dos barqueiros deixaba moito que desexar: *“bien informado el Ayuntamiento que los encargados del bareaje del Río Espiñeira, Juan Bao y José Montenegro, olvidándose del cumplimiento de su deber detienen mucho más de lo necesario a los transeúntes particularmente a los que intentan pasar del distrito de Barreiros para este que fastidiados de esperar y vocear por los barqueros prefieren retirarse y hacer el largo rodeo que es indispensable para atravesar sobre el puente de Cillero”*. (Acta do concello de Foz, 1846).

Cruzámo-la ponte e a escasos pasos collemos á esquerda pola LU-152, dirección Ferreira. Cando cheguemos á Espiñeira de Foz (700 m dende a ponte) comprobaremos que é unha pequena e fermosa aldea, a cal noutrora tivo unha importante feira de gando tódolos días 10 de cada mes e que os veciños intentan recuperar.

Neste lugar da Espiñeira debemos visita-la capela da Virxe do Pilar. Unha pequena construción do século XV dunha soa nave na que destacaríamos o seu singular rosetón.

Dende a praza baixamos para atoparnos outra vez co camiño. Antes de que este comece a ascender e sen darnos conta cruzámo-lo *rego da Baesta*, hoxe a estrada soterra a antiga e histórica ponte da Espiñeira, da que xa se nos fala no ano 1395. Converteuse esta ponte nun punto de referencia cartográfica, así en documentos do século XVI podemos ler que existe unha ruta denominada “*camino francés que va de Ribadeo a la puente de la Espiñeira*”. Por esta ponte pasaron viaxeiros, peregrinos, descoñecidos ou de nome famoso como é o caso de Bartolomé Fontana, e soldados, coma os que entraron na vila de Foz, aló polo mes de marzo do ano 1809.

A partires deste punto ascende o camiño cunha elevación moi suave para levarnos ao lugar de Vigo. Seguimos subindo deixando á nosa esquerda *Villa Amadora*, unha interesante edificación con marcadas referencias indianas que data do ano 1932.

- ▲ Fonte das Augas Santas. A Espiñeira
- ▲ Villa Amadora en Vilaronte

Igrexa de Vilaronte

Despois de dous quilómetros achamos á nosa dereita a igrexa de Vilaronte. A antiga edificación, da que xa se fala no ano 1365, foi demolida e construída unha nova no século XVIII, remodelada posteriormente no XIX. Interesante é o capitel que está no interior da igrexa, totalmente decorado con follas de acanto, datado no século XIII, que hoxe se emprega como pía bautismal.

O camiñante debe tomar a estrada que dende a igrexa vemos á nosa esquerda, dirección *A Fervenza*. Pasaremos por diante da fonte de *Nogueirido*, obra do ano 1949, e subiremos pola segunda estrada á dereita que vexamos despois da dita fonte. Remata a estrada nun stop no que colleremos á esquerda e a uns escasos 50 metros tomaremos á dereita, agárdanos unha pronunciada subida de 300 metros que nos leva ao *Chao* onde podemos ver-lo Cruceiro do Carme e o punto exacto de división das dúas parroquias de Vilaronte e

Fonte de Figueirido

Cruceiro da Ermida do Carme

Ermida do Carme

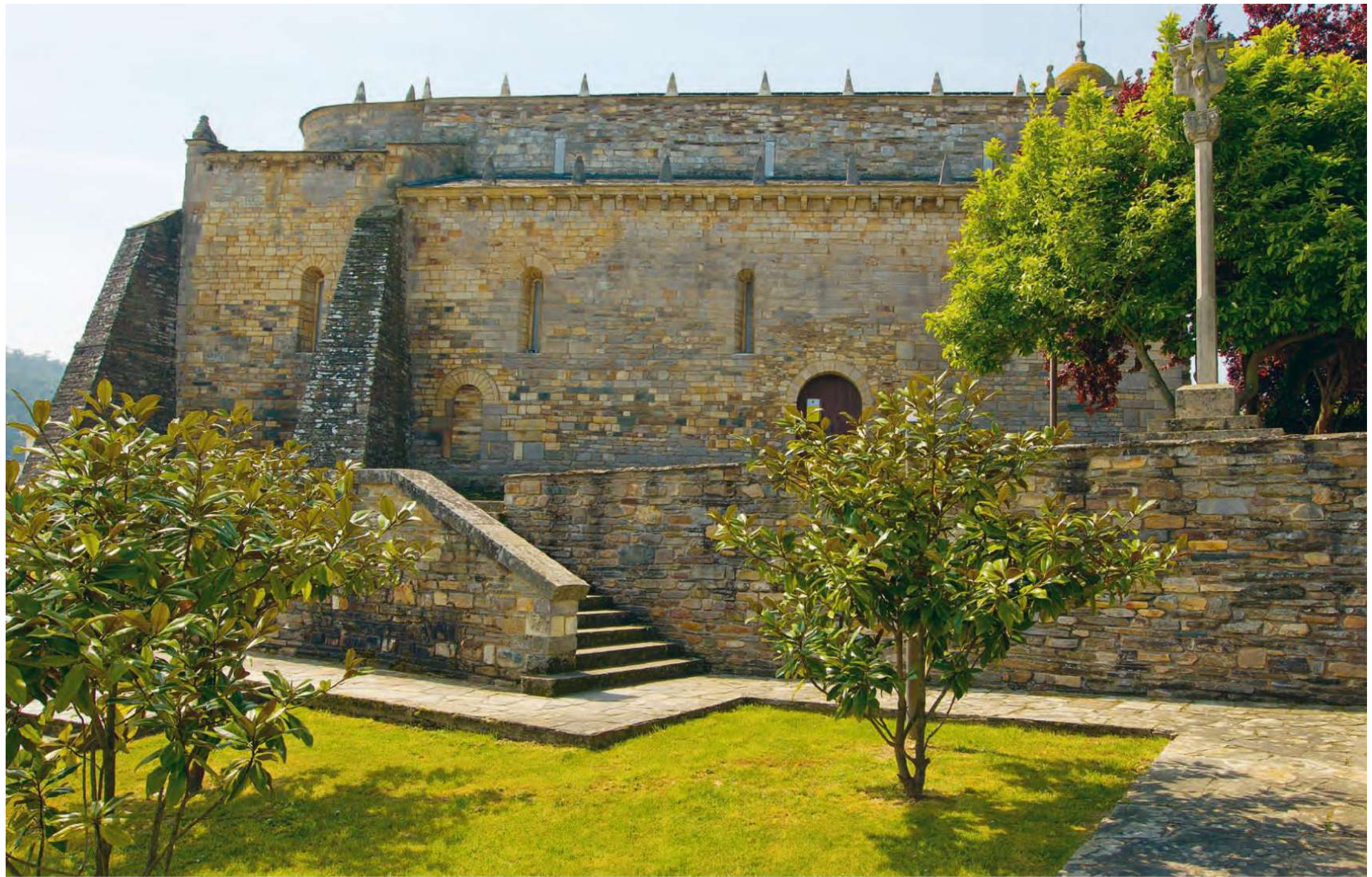
San Martiño. Abandonámo-la capela polo mesmo *Camiño Real* que se documenta no ano 1753 e baixamos 200 metros, cruzámo-la estrada e seguimos baixando para coller pola primeira pista á esquerda cunha pronunciada baixada. No stop dirixirémonos á dereita e a 400 metros á esquerda pola estrada que sube, despois á dereita ata a basílica de San Martiño. No noso camiñar quédanos á esquerda o prado coñecido como *O Campo da Feira*, pois era alí onde se realizaba a feira anual con anterioridade ao século XVI e o chamado *As Escoigas*, toda esta finca pertencía ao hospital de peregrinos de San Martiño, o seu nome deriva das escoiras de ferro que producían as ferrerías que alí existían.

Imaxes da Basílica San Martiño

Historicamente dende a antiga Sé saían dous camiños que aparecen baixo o epígrafe de *Camiño Francés*. O primeiro deles é o que sube pegado ao cemiterio de San Martiño en dirección á capela do Bispo Santo, son 2,2 quilómetros que discorren por unha estrada secundaria con moi pouco tránsito. Cruzaremos polo antigo *Rego de Lava-las mans*, onde no ano 1546 se congregaban “*melezineros, agoreros e adevinos*”, probablemente fose o rego un lugar considerado santo vinculado ao poder curador das súas augas, algo moi común nos ritos precristiáns.

Tras dous quilómetros de camiñar entre eucaliptos chegamos a un cruce, a súa dereita está, a pouco máis de 200 metros, a ermida do Bispo Santo, onde, segundo unha fermosa lenda conta, tivo lugar o milagre do afundimento das naves normandas por parte de San Gonzalo.

Deixamos a capela, lugar ao que noutros tempos acudían centos de persoas buscando a súa curación, tal e como amosaban os exvotos de cera (mans, pernas, ollos, corpos enteiros e nenos) e muletas que colgaban nas súas paredes, e dirixímonos cara a Foz pola LU-2009. Chegamos ao barrio de Marzán (1.7 quilómetros) no que podemos contemplar unha casa brasonada coñecida como *A Casa Grande*, da que xa se téñ noticia a mediados do século XIV, non é a única casa brasonada, a menos de 100 metros está a *Casa dos Pillados*, cun escudo do ano 1765.

- ▲ Capela do Bispo Santo
- ▶ Casa Brasonada. Marzán

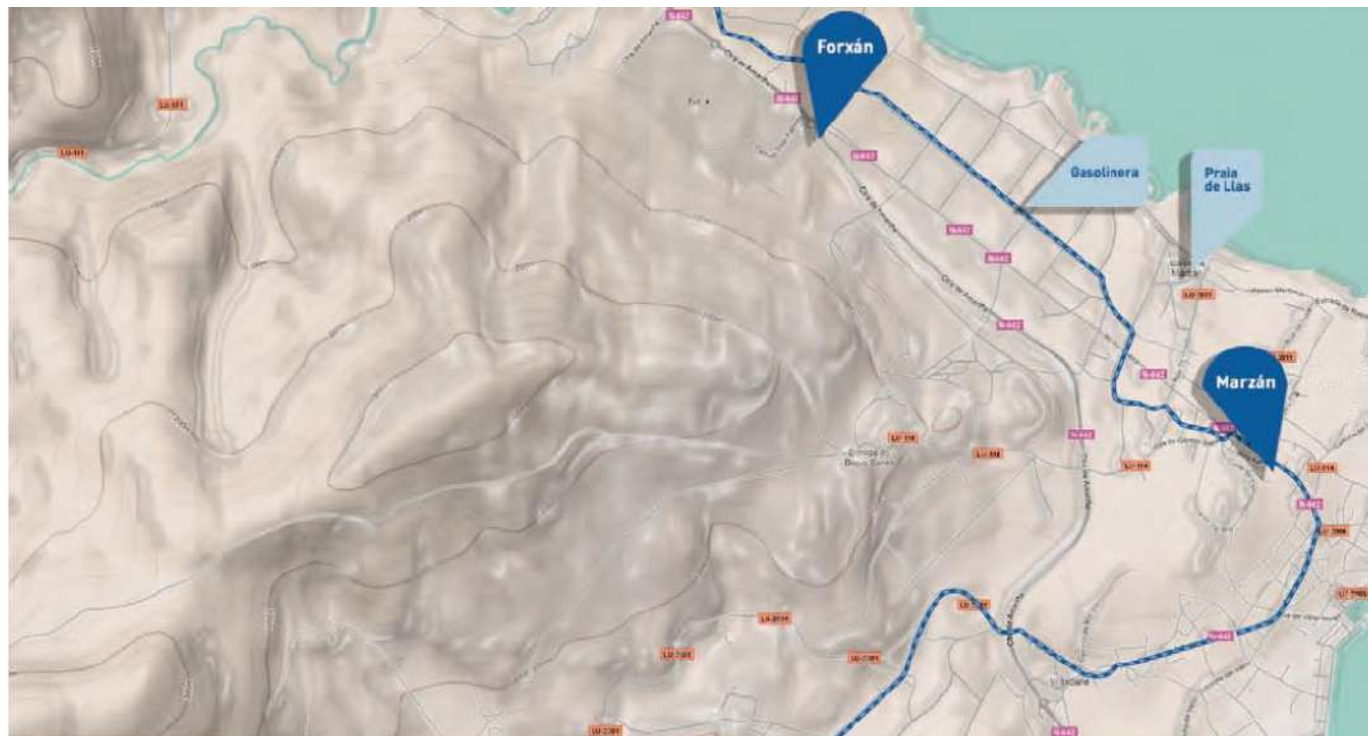
Dende Marzán o *Camiño* continúa cara Forxán e Fazouro.

Volvamos a San Martiño, o segundo dos camiños históricos é o que recomendamos. Comeza nas escaleiras da Basílica. Dende este lugar vemos tres estradas, a da esquerda lévanos ao Bispo Santo, a da dereita lévanos ao antigo hospital de peregrinos (unha casa amarela que podemos ver a menos de 20 metros), nós collemos a do medio.

Deixamos atrás San Martiño, facendo a firme promesa de volver, pois a basílica non pode ser apreciada nin comprendida nun só día, xa que cada vez que nos achegamos a ela ten unha faceta nova que amosarnos.

Descendemos ata un stop e despois á esquerda, pola estrada, ata que nos atopemos cun sinal que nos indica *Vilacendoi*, polo que baixamos e seguiremos recto ata a primeira bifurcación, na que optamos pola estrada da esquerda. Neste camiño que estamos a seguir atoparémonos con varios cruces máis nós seguiremos recto, ascendemos no tramo final ata un cruce de camiños (1.7 km dende San Martiño) que é inconfundible pois na man dereita vemos unha cruz que marca o lugar onde, segundo os veciños, ata hai pouco tempo se soterraban os nenos que morrían sen recibir o bautismo.

Nese cruce de camiños colleremos pola estrada da esquerda ata outra bifurcación na que debemos ir á dereita e despois todo recto. Pasamos por debaixo da ponte da

▲ Mapa trazado Foz-Forxán

▼ Antigo hospital

vía do tren (1.9 km dende San Martiño) e a 600 metros atopamos á nosa dereita uns muíños restaurados coñecidos como os de Leandro, lembrando a un antigo propietario, o sacerdote Leandro Samaniego.

Neste punto volvemos a atoparnos coa estrada que colleremos á dereita, dirección Vilaxoane-Foz. Transcorre o noso camiño por diante da capela de San Brais. Santo milagreiro que celebra a súa onomástica o día tres de febreiro, “*se vas a San Brais, San Braisiño tráeme un bolo de pan, non moi grande nin moi pequeniño*”, canta unha copla popular na que se fai referencia aos bolos de San Brais, que se venden tan só o día da festividade do Santo.

En caso de que a capela estivese aberta debemos pasar un pano pola imaxe do santo e despois atalo ao pescozo para evita-las posibles dores de gorxa.

Remata o trazado en Vilaxoane, lugar no que nos atopamos.

- ◀ (Páx. anterior) Peirao de Foz
- ▲ Igrexa de Foz
- ◀ Paseo Praia de Foz

Praia da Rapadoira. Foz

Paseo marítimo de Foz, dirección Fazouro

A Sé episcopal de San Martiño de Mondoñedo

Con anterioridade á instalación da Sé episcopal en San Martiño había no lugar un cenobio, probablemente o *Mosteiro Máximo*, pertencente aos bretóns que se asentaron nesta costa a principios do século VI. As escavacións arqueolóxicas realizadas por Manuel Chamoso Lamas, no ano 1965, demostraron que debaixo dos actuais muros existen outros cunha orientación totalmente distinta que foron datados entornando ao século VI.

No ano 864-867 o rei Afonso III autoriza ao bispo dumienense Sabarico I a asentarse neste lugar “*é cousa notoria que, a causa da persecución dos sarracenos ti Savarico abandonáche-la túa Sé e fundáche-la Sé no lugar de Mindonieta, ca miña aprobación*”, aparece escrito en documentos do século IX.

Traían consigo as reliquias de San Martiño de Dumio (Braga, Portugal) que lle dará nome ao actual San Martiño de Mondoñedo.

Ao longo dos anos a Sé irá aumentando en extensión xeográfica e irán aparecendo novas construcións xunto cun desenvolvemento do tecido urbano. Tamén o seu nome será coñecido polos bispos que a gobernaron, entre os que destacamos a Sabarico II ou San Rosendo, fundador do mosteiro de Celanova, ambos son da primeira metade do século X e ambos están emparentados coa familia real. A fins do século XI destaca a figura de San Gonzalo, o derradeiro dos bispos de San Martiño.

No ano 1112 a Sé episcopal de San Martiño é trasladada máis ao interior, en concreto ata Vilamaior do Val de Brea, hoxe coñecida como Mondoñedo, alegando que a antiga Sé estaba moi próxima ao mar, infestado neses anos de piratas normandos e sarracenos. No mosteiro de San Martiño instalábase entón unha comunidade de cóengos regulares de San Agostiño. A situación económica era precaria, necesitando o mosteiro constantes reparos, razón pola cal no ano 1532 o cabido mindoniense quédase co priorado de San Martiño, mentres que o seu prior recibe a metade dos froitos recadados.

No ano 1754 o mosteiro convértese en Real Priorado, estando rexido por un prior nomeado polo rei, feito que provocará fortes discusións e tensións entre o prior e o bispo. Tensións que se verán reflectidas na visita pastoral do ano 1756. Ante a non comparecencia do prior para amosa-los libros parroquiais e que as portas da igrexa se atopaban pechadas o bispo tivo que esperar algo máis de tres horas ata que, esgotada a súa paciencia, mandou abri-las portas empregando á forza, sendo necesario tirar abaixo unha das laterais.

A figura do prior segue viva ata mediados do século XIX en que se transforma en cura párroco.

O día 3 de xuño de 1931 esta igrexa foi declarada monumento histórico-artístico.

◀ Basílica San Martiño
▲ Fachada principal

▲ Canzorros

► Interior da Basílica

AS ETAPAS CONSTRUTIVAS DA BASÍLICA

Hoxe en día considérase que San Martiño é unha obra que se inicia entre fins do século XI e principios do XII, coincidindo coa prelatura de San Gonzalo. Na fachada principal hai dúas columnas que son aproveitamentos de épocas anteriores, unha delas, a da esquerda, realizada en mármore data do século VI mentres que a outra a granítica data do século X. Foi baixo a prelatura de San Rosendo, segundo o seu cronista, o monxe Ordoño, cando se constrúe a primeira catedral. Trataríase dun edificio de planta basilical que condicionará o templo erixido posteriormente polo bispo Gonzalo Froilaz. Restos de fiadas de muro prerrománicas que aparecen tanto no muro norte coma no sur, a porta con arco de ferradura, a columna da fachada e as cinco columnas interiores sen arco nin capitel son restos da traza arquitectónica da época de San Rosendo.

O bispo Gonzalo Froilaz (1070-1108) construírá a súa nova catedral comezando pola cabeceira. Neste caso está composta por tres ábsidas das que a central ten maior anchura cas laterais, mais as tres teñen a mesma lonxitude. Esta característica é bastante infrecuente en Galicia, onde aparte de San Martiño só a podemos ver na igrexa de San Xoán de Vilanova (Perbes A Coruña). Outra característica que tamén se repite moi pouco atopámola nos arcos das ventás que posúen unha dobre derrame, interior e exterior, algo moi típico do románico inicial galego que só se pode ver en San Antolín de Toques (A Coruña) e nas

anteriormente citadas de Perbes e nesta de San Martiño.

A construción das ábsidas dátase no episcopado de San Gonzalo, así como o muro norte, polo menos ata o arco das tres ventás deste muro. As fiadas colocadas de distinta maneira, así como o distinto tipo de corte de pedra amosan que pertencen a unha etapa posterior. Os canzorros sobre os que descansa o teito lémbra-nos os gustos decorativos que se estaban a empregar en Santiago de Compostela, feito que se explica porque o novo bispo, Nuño Afonso, exercera o cargo de cónego, deán e tesoureiro na catedral santiaguesa e era amigo persoal de Xelmírez. Trae o novo bispo a San Martiño, para remata-las obras da catedral, aos canteiros, arquitectos, escultores e pintores que estiveran a traballar en Santiago. Cando miramos as fiadas superiores dos muros, os canzorros e as pinturas do século XII, que apareceron recentemente agochadas baixo unha capa de cal, o que estamos a ver é a obra dos mestres santiagueses.

Chama poderosamente a atención a fachada principal do edificio, cunha alternancia entre arcos decorados e lisos. Para o profesor Yzquierdo Perrín a decoración do arco que se apoia nas impostas é outra reutilización de pezas existentes, comproba o citado profesor que as pezas decorativas da fachada son moi similares ás que existen no cruceiro, que son de época anterior.

- ▲ Antependio
- ▶ Detalles do capitel interior

Cuberto por estes arcos vemos algo bastante pouco común na arte románica galega, trátase dun lintel pentagonal apoiado nas xambas cun crismón (símbolo de Cristo) pechado nun círculo no seu centro. Estes linteis chegaron a Galicia a través das peregrinacións xacobeas espallándose polo noso país dende Santiago de Compostela. Sobre do lintel vemos outro círculo con catro lóbulos que pecha dentro de si un Agnus Dei, cuxa representación é moi similar á empregada polo taller do Mestre Mateo en Compostela, aínda que a de San Martiño foi realizada con anterioridade.

Será no interior onde podamos apreciar mellor as distintas etapas construtivas sendo no cruceiro onde se concentra case a totalidade da decoración existente. Aparecen nesta zona os capiteis historiados que deron lugar a bo número de estudos científicos, entre os que destacamos a cena do rico Epulón, a degolación de San Xoán ou a representación de varios animais mitolóxicos que aparecían nos bestiairos que circulaban por Galicia nesa época.

Dentro da igrexa podemos apreciar a existencia de varias reformas datables no século XVI, como son a ventá aberta na nave sur, a porta de entrada lateral aberta no muro norte ou a maioría das pinturas da igrexa que datan dese século.

A gran reforma construtiva comeza o día 28 de febreiro do ano 1861, data na que se derrubaban as cubertas das naves. Ante a incapacidade de dous arquitectos de afrontala reconstrucións terá que se-lo mestre de obras do

bispado, don Francisco Lanteiro, o encargado de resolver o problema do deterioro das cubertas e da posibilidade de que os muros do edificio non aguantasen moito máis en pé. A solución de Lanteiro será adosarlle ao edificio uns impresionantes contrafortes na cabeceira do edificio, no muro norte e na fachada que evitaron o derrube e permitiron que a igrexa fose inaugurada na festividade de San Martiño do ano 1866. Se ben os contrafortes son os elementos arquitectónicos máis recentes semella como se formasen parte do enramado da igrexa dende o principio da súa concepción.

O ANTIPENDIO

Para o profesor Yzquierdo Perrín esta obra pertence ao mesmo autor que realizou os capiteis historiados do cruceiro, polo tanto datados a fins do XI ou principios do XII. Certo é que outros investigadores quixeron ver nesta obra unha antigüidade maior da que ten, chegando a datalo no século X.

Nesta obra podemos ver unha imaxe de Xesucristo sentado nun trono e bendicindo (Maiestas Domini) pechado dentro dunha mandorla sostida por dous anxos. Tamén pechado en mandorla aparece outro Agnus Dei, moi semellante ao tímpano da fachada principal. Debaixo destas dúas mandorlas aparece un conxunto de tres figuras vestidas con roupas litúrxicas que son bendicidos por anxos, que van vestidos con roupa litúrxica.